

PRVI DIO

FORMIRANJE BRIGADE

Za formiranje nove brigade saznali su borci Diljskog NOP odreda 20. septembra 1944. u selu Duboviku. Postrojeni u popodnevnim časovima sa nestrpljenjem su očekivali da prime prelaznu zastavu (po drugi put) kao najbolji odred Istočne grupe NOP odreda. U stroju se tom prilikom našlo oko 800 boraca, svrstanih u tri bataljona. Postrojene borce je pozdravio, i uputio im čestitke na postignutom uspjehu i osvojenoj zastavici, politički komesar Istočne grupe NOP odreda, Mirko Bulović Zet. On je održao govor u kome je iznio uspjehe, kako Diljskog NOP odreda, tako i ostalih odreda i brigada u Slavoniji. Borci su pažljivo slušali i gromkim aplauzom pozdravili uspjehe drugih jedinica širom Slavonije. Na kraju govora Bulović je saopštio da će se od Diljskog NOP odreda i drugih jedinica formirati još jedna brigada Slavonije — deseta po redu u sastavu 6. (slavonskog) korpusa NOVJ. Ta vijest je još više razdragala borce i unijela dobro raspoloženje i oduševljenje među njih, jer su svi znali da je čast biti brigadir. Zato su dugo klicali: „Živjela druga brodska brigada“, dajući moralnu podršku da se te riječi ubrzo obistine. Na tom skupu bile su sve jedinice Odreda, a prisustvovali su i predstavnici narodne vlasti okolnih sela, članovi Kotarskog komiteta KPH Slavonski Brod i narod obližnjih sela. Primajući to znamenje komandant i komesar odreda Nikola Dolinić i Branko Mišković iznijeli su rezultate svih jedinica i proglasili 1. bataljon za najbolju jedinicu u Odredu. Komandantu bataljona Milisavu

Laziću i njegovom komesaru Ljubiši Mamutoviću, kao i svim borcima i rukovodiocima, odano je posebno priznanje za postignute uspjehe koji su u mnogome pridonijeli uspjehu Diljskog odreda.

5 obzirom da se unaprijed znalo za formiranje brigade u Podravskoj Slatini, vršene su pripreme prije nego je i zvanično uslijedila naredba o formiranju. U vremenu od 24. do 26. septembra 1944. prikupljane su jedinice buduće brigade, i to: 1. i 3. bataljon Diljskog NOP odreda i bataljon iz Požeškog NOP odreda u selu Gradištu kod Slavonske Požege, bataljon iz Osječke NO brigade u selu Kutjevu, a neki prištapski dijelovi u Podravskoj Slatini.⁸

U naredbi štaba 6. korpusa NOVJ, od 24. 9. 1944., za formiranje brigade, piše:

„Po odobrenju GŠ Hrvatske formira se IV brigada XII divizije od jednog bataljona Osječke brigade i dijelova Diljskog, Osječkog, Požeškog i Posavskog odreda.

1. Za komandanta brigade postavlja se Dolinić Nikola, kapetan, dosadašnji komandant Diljskog NOP odreda.

2. Za političkog komesara te brigade postavlja se Vladimir Milanović, dosadašnji politički komesar Zapadne grupe NOP odreda".⁷

Po odluci komandanta brigade, Nikole Dolinića, bataljoni su iz Gradišta došli u Kutjevo, gdje su 27. septembra 1944. vršene političke i vojničke pripreme za formiranje brigade. Tom prilikom privremeno je formirano tri bataljona, te ostale jedinice brigade: Četa za vezu, Sanitetska četa, Inženjerska četa, Mitraljeska četa, Komanda pozadine, zaštitni vod i baterija minobacača. Preduzete su mjere borbenog obezbjeđenja i marševskog osiguranja i izvršen marš za Podravsku Slatinu. Dvadeset osmog septembra zvanično je formirana 4. brigada 12. slavonske divizije.

Stab 6. korpusa je odlučio da izvrši smotru nove brigade u oslobođenoj Podravskoj Slatini. Tako je 28. septembra 1944. organizovan defile jedinica 40. divizije NOVJ, a zatim je izvršena i smotra novoformirane brigade.

6 Antun Miletić, n. č. str. 176—179. Doimaikušić Stjepan, Krajšić Nikola, Pravdić Stevo, Diljski NOP odred, Beograd, 1981, str. 147—152.

7 Arhiv VII, NOP, k. 476, f. 9, d. 22.

Poslije smotre borci i starješine novoformirane brigade položili su zakletvu na vjernost svom narodu, zavjetovali se tom prilikom da će časno i pošteno nositi ime brigadira, da će se hrabro boriti protiv neprijatelja do konačnog oslobođenja, da će biti kovači bratstva i jedinstva i opravdati povjerenje koje im je toga časa ukazano. Tog, kišnog, septembarskog dana obratio se borcima brigade komandant 6. korpusa, Mate Jerković, čestitajući im formiranje brigade i poželjevši im mnogo borbene sreće i uspjeha u borbama koje ih očekuju. Borcima su najviše ostale u sjećanju riječi sa kojima su krenuli u boj:

„Pred vama, drugovi, stoje borbe, osvetite se neprijatelju za zla nanesena našem narodu, oslobodite našu zemlju. Na tom plemenitom djelu natječite se sa ostalim našim brigadama. Stavite se u red najboljih“.⁸

Zatim su borci iz 16. i 18. brigade i novoformirane Brodske čestitali jedni drugima na dotad postignutim uspjesima, uz stisak ruku građana Podravske Slatine i okolnih sela. Narodnom veselju nije bilo kraja. No, pred Štabom brigade i štabovima bataljona stajali su zadaci oko organizacionog sređivanja formacijskih jedinica, kako bi što prije bile sposobne za izvršenje borbenih zadataka.

U sastav novoformirane brigade ušlo je 400 boraca Diljskog NOP odreda, 200 boraca Požeškog NOP odreda i 50 boraca Podravske NOP odreda, ukupno, iz Istočne grupe NOP odreda, 651 borac.

Iz Osječke NO brigade upućen je jedan kompletan bataljon, jačine 273 borca i rukovodioca. Tako je brigada na dan formiranja imala 924 borca i rukovodioca.

Socijalni i nacionalni sastav brigade bio je sledeći:⁹

•	α	i	»H	rt	ω					—	Θ								
'§ 3	*	I	i	j	ü	^	ä	§	s	=	S	2 - 1 2							
O*	•§	I			f*		~	§	I		S								
ft 1	pi	«	w	d	i	S	« ? ^ , :	5	§	«	§	3	TM	«	§	0	53	is	£
924	210	649	4	25	28	8	236	591	5	3	6	2	6	75					

⁸ Arhiv VII, a. NOP, k. 42, f. 2, d. 5: štampa.

⁹ Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu Jugoslovenstkih naroda, Vojnoistorijski institut, Tom V, knjiga 34, doikumenat broj 7.

Od naoružanja brigada je 1. oktobra 1944. imala: 574 puške, 23 šmajsera, 9 puškomitraljeza, 3 teška mitraljeza, 3 laka bacača, 46 pištolja, 294 ručne bombe, 4 tromblona, 2 protivoklopne puške i 1 „džon-bul“. Brigada je imala 24 nagazne mine, jednu radio-stanicu, jednu telefonsku centralu sa 7 telefona i 6 km kablova, a od prevoznih sredstava 4 kola, 12 jahaćih, 12 tovarnih i 9 teglećih konja.

Brigadom su u prvim danima formiranja komandovali: komandant Nikola Dolinić Pitomi,¹⁰ kapetan; politički komesar Vlado Milanović Had,¹¹ major; pomoćnik političkog komesara Stanko Obradović;¹² načelnik štaba Jovica Prodanović Boj, poručnik; vojno-obavještajni oficir Ilija Jakšić Ičo; opunomoćenik OZN-e Ivan Cmelić; omladinski rukovodilac Antun Krajnović Kepi; adutant Čedo Borozan, poručnik; operativni oficir Radivoje Rončević, potporučnik; referent saniteta Ksenija Ćoralić; rukovodilac za vezu Đuro Vuković.

Komandni kadar u bataljonima bio je sljedeći:

10 Rođen 17. septembra 1918. u siromašnoj seljačkoj porodici u selu Seovica, kod Pakraca. Prije rata bio radnik, a rat ga zatekao u bivšoj jugoslovenskoj vojsci u Beogradu. Po kapitulaciji vratio se u svoje selo Seovicu, gdje učestvuje na prikupljanju oružja i pripremi naroda za ustanak. U jesen 1941. stupio je u 1. psunjsku grupu. U ratu je bio desetar, vodnik, komandir čete, zamjenik komandanta bataljona, zamjenik komandanta Požeškog NOP odreda, komandant Osječkog i Diljskog NOP odreda, komandant 4. brigade i komandant 12. proleterske brigade. Odlikovan sa više odlikovanja. Ranjen teško tri puta u akcijama na Gojilo, Španovicu i na putu selo Stitari — Babina greda.

11 Rodom iz s. Dragavića kraj Nove Gradiške. Borac od 1941. godine. Prošao put od borca do komesara 18. brigade, sa koje dužnosti je povučen i postavljen za sekretara Kotarskog komiteta KP Nova Gradiška. Sa ove dužnosti postavljen za komesara 4. brigade.

12 Rođen 12. oktobra 1925. u selu Lipovan, kraj Podravske Slatine. Potiče iz siromašne seljačke porodice i u ranoj mladosti odlazi u Beograd da izuči molergki zanat. U teškim uslovima rada, maltretiran od poslodavaca, uočava teško stanje radnika i odmah se pridružuje borbenoj radničkoj omladini Beograda i učestvuje s njom u svim demonstracijama. Po kapitulaciji Kraljevine Jugoslavije vraća se u svoj rodni ikraj, ali odmah postaje meta ustaške vlasti i zbog toga 1942. istupa u partizane. Bio je nišandžija teškog mitraljeza, desetar, pomoćnik komesara čete, zatim bataljona, kad biva teže ranjen. Po izlasku iz bolnice i završenom višem partijskom kursu, pri CK KPH, dolazi iz 12. proleterske brigade na dužnost u 4. brigadu krajem oktobra.

Štab 1. bataljona su sačinjavali: komandant Miloš Todorović (od 2. decembra 1944. godine Rađivoje Rončević); politički komesar Đuro Kretič; pomoćnik političkog komesara Nikola Bjelac; ađutant Slavko Krstonošić; vojno-obavještajni oficir Juro Kovačević.

Štab 2. bataljona: komandant Milisav Lazić; politički komesar Ljubiša Mamutović; pomoćnik političkog komesara Vojislav Cirić; ađutant Uroš Marković; vojno-obavještajni oficir Izidor Agotić.

Štab 3. bataljona: komandant Martin Miroslavljević; politički komesar Antun Zivković Baća; pomoćnik političkog komesara Marko Rusić; ađutant Pavle Pavelić; vojno-obavještajni oficir Miloje Komneda.

Štab 4. bataljona: komandant Savo Grabundžija; politički komesar Zvonko Jurec, pomoćnik političkog komesara Nikola Mandić; ađutant Petar Davinić; vojno-obavještajni oficir Nego Vračarić. Formiran je nešto kasnije (posle 20 dana) u selu Grahovici, od dijelova Podravskog bataljona i grupe novopridošlih boraca i rukovodilaca (njih oko 150). Pored ova četiri bataljona brigada je imala i prištapske jedinice: četvu za vezu, prateću četvu, izviđački vod, bolnički vod (četvu), inžinjerijski vod (četvu), jednu komoru i radni vod. Zatim je u brigadi formirana glazba, Agitprop brigade i foto-sekcija.¹³

Ovaj pregled rukovodećeg kadra brigade pretrpjeo je do kraja rata — do maja 1945. godine, mnoge promjene, s obzirom da su neki rukovodioci poginuli, neki otišli na druge dužnosti, a i bili smenjivani, a na njihova mjesta su dolazili drugi.

PRVI BORBENI ZADACI OKO VIROVITICE, DURDENOVCA I KOPRIVICE

Već 1. oktobra 1944. štab 6. korpusa NOVJ je naredio 12. diviziji da 12. i Osječka brigada napadnu neprijatelja u Virovitici i oslobode mjesto, a da 4. brigada i Podravski NOP odred zatvore pravce zasjedom od Donjeg Miholjca i Našica. U Virovitici su se tada od neprijatelj-

¹³ Antun Miletić, n. č., str. 178—179.

skih snaga nalazile: Domobranska podoficirska škola (675 podoficira), 270 ustaša i 60 oružnika (žandarma). Četrdeseta divizija je imala zadatak da sa 18. brigadom zatvori pravac Pitomaca — Virovitica i sadejstvuje jedinicama 10. korpusa NOVJ u napadu na Pitomaču, a 16. omladinska brigada „Jože Vlahović“ da zatvori pravce Barč — Virovitica i poruši mostove na Dravi, dok je Čehoslovačka brigada, kao korpusna rezerva, bila u Suhopolju.

Napad na uporište Viroviticu počeo je 4. oktobra u 03.30 časova i trajao 40 časova. I pored žilavog otpora neprijatelja brigade su probile spoljni dio linije odbrane i prodrle u grad. Neprijatelj je uzalud pokušavao da protivnapadom povрати izgubljene položaje, ali u tome nije uspio. Naprotiv, 12. brigada je, uvodeći rezerve, postigla još veći uspjeh. Pritiješnjen sa svih strana, neprijatelj se dijelom snaga, uz velike gubitke, probio i izvukao ka Dravi. Tu je dočekan od Virovitičke brigade i većim dijelom uništen. Ostatak se povukao u tvrđavu, odakle je davao otpor čitavu noć i sutradan do 17.00 časova kada je savladan. U Virovitici su neprijatelju naneseni gubici od 500 mrtvih, a 220 vojnika i oficira je zarobljeno.

Dok su 12. i Osječka brigada napadale neprijateljsko uporište Viroviticu, 4. brigada je zasjedama na liniji Široka Pest — potok Breznica — Laličko groblje, s naslonom na rijeku Dravu i masiv Bilogore, osiguravala izvršenje tog zadatka. To je u stvari bilo izvršenje prve dobi-vene borbene zapovijesti, svega dva dana od formiranja brigade. Mada nije bilo teže borbe na zasjedama, brigada je svojom aktivnošću doprinijela nesmetanom i sigurnom izvođenju napada ostalih jedinica 12. divizije na uporište Viroviticu.

Pored toga, njen 2. bataljon je na položaju sela Orešac — Zidina — Županjski kanal — k. 102 — r. Drava učestvovao u uništenju pojedinih neprijateljskih grupa koje su bježale iz Virovitice. Tom prilikom su ubijena 2, a zarobljena 3 neprijateljska vojnika. Sutradan, 5. oktobra, bataljon je zarobio 2 puškomitraljeza, 1 laki bacač i 1 pištolj, a sam je u tim okršajima imao 2 ranjena borca. Treći bataljon je ubio 15 neprijateljskih vojnika.¹⁴

¹⁴ Arhiv VII, a. NOP, k. 886, f. 8, d. 5. Zbornik..., tom V, knj. 34, d. 22.

Po završenom napadu na Viroviticu, jedinice 12. divizije NOVJ su upoznate da je, naredbom GS NOV i PO Hrvatske od 10. oktobra, 12. divizija NOVJ proglašena udarnom.

Stab brigade povodom toga se obratio sastavu brigade sledećim riječima:

„Nakon mnogih teških borbi koje je vodila naša divizija, a nakon ovih posljednjih ona je proglašena Udarnom, taj častan naziv, ne dobija se lako i ne dobija ga svako.

Zato svi naši borci moraju da budu ponosni, što je naša divizija postala udarna. Treba da kroz svaku jedinicu prosto struji riječ udarna. Udarnici XII Udarne divizije moraju na svakom koraku i u svakom pogledu da opravdaju taj častan naziv.

Svaka brigada neka u tom pogledu održi usmene novine ili konferencije, na toj konferenciji treba govoriti o borbama i pobjedama naše divizije, i podvući sve ono zbog čega je naša divizija postala udarna.

Ovo je naročito važno za novodošle borce. Oni su učestvovali tek u nekoliko akcija naše divizije. Oni treba da čuju sve što je naša divizija učinila pa da vide šta treba sve učiniti da se dobije takav častan naziv“..

Poslije kraćeg odmora 4. brigade, u Virovatici i Čađavici, štab 12. divizije izdao je 9. oktobra 1944. zapovijest za napad na Đurđevac. Napad su izvodile 12. i Osječka brigada, dok je 4. brigada, u korpusnoj rezervi, u sadejstvu sa Čehoslovačkom NO brigadom štitila lijevi bok jedinica i osiguravala napad sa pravca Bjelovara.

Posle višerasovne borbe 12. oktobra 1944. dijelovi 12. i Osječke brigade zauzeli su Đurđevac, a jedinice 10. korpusa NOVJ Podravski Novi Grad (kod Koprivnice). U Đurđevcu su se branili dijelovi 5. ustaške brigade, a u Novom Gradu Podravskom „Brzi divizion Pavelićeve gardijske brigade“.¹⁶

Dijelovi 5. ustaške brigade i oko 100 ustaških milicionara primorani su da napuste selo Vinje, u koje su zatim ušle jedinice 10. korpusa NOVJ.

Za vrijeme borbi za Đurđevac, 11. i 12. oktobra, 4. brigada je uspješno spriječavala intervenciju neprijatelja

15 Arhiv VII, a. NOP, k. 886, f. 11, d. 6.

16 Arhiv VII, a. NOP, k. 886, f. 8, d. 16; Hronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1964. str. 951.

i štitila bok jedinica divizije sa pravca Bjelovara. Istovremeno je njen 2. bataljon vršio fingovani napad na Bjelovar. Tom prilikom je ranjen komandant 2. bataljona Milosav Lazić.¹⁷

Novooslobođena teritorija u Podravini, povezana sa slobodnom teritorijom Požeške i Daruvarske kotline, predstavljala je u jesen 1944. solidnu bazu, iz koje jedinice NOV Slavonije preduzimaju dalja borbena dejstva. Kako je tih dana izvođena beogradska operacija, njemačke trupe su dovedene u teži položaj, pa je Vrhovni komandant NOV i POJ, maršal Tito, da bi onemogućio njihovo nesmetano povlačenje, naredio Glavnom štabu Hrvatske da se komunikacije Zagreb — Beograd ponovo smatraju glavnim objektom napada. No, pošto je skoro čitava Podravina, sem Koprivnice, bila oslobođena, štabovi 6. i 10. korpusa su smatrali da je potrebno prvo napasti Koprivnicu, a zatim, pri povratku jedinica 6. korpusa na glavnu komunikaciju Beograd — Zagreb, uništiti posadu u Bjelovaru.

Dijelovi 6. i 10. korpusa, u sadejstvu sa dve brigade 7. udarne divizije NOVJ, napali su 13/14. oktobra 1944. godine Koprivnicu, koju je branio jedan bataljon 5. ustaške brigade, ostaci ustaških jedinica iz Podravine i dijelovi 1. puka Pavelićeve gardijske brigade, ojačani artiljerijom i tenkovima (ukupno oko 2.500 vojnika).

Napad je počeo noću 13/14. oktobra. Nekoliko pokušaja da se probije neprijateljska odbrana bilo je neuspješno. Sjutradan je napad ponovljen, ali je neprijatelj protivnapadom odbacio snage NOVJ. Zbog gubitaka su izvučeni dijelovi 7. divizije, a uvedene su 18. brigada 40. divizije i Osječka brigada 12. udarne divizije. Sljedeće noći napad je nastavljen i produžen idućeg dana. Poslije djelimičnog uspjeha, jedinice su opet vraćene na polazne položaje. Zatim je izvučena iz borbe Osječka brigada, a uvedena 12. udarna brigada 12. udarne divizije. Ponovljeni napad noću 15/16. oktobra bio je također odbijen, poslije čega je uslijedilo naređenje za povlačenje.

Za vrijeme ovih borbi 4. brigada je bila u odbrani kod Bjelovara, spriječavajući intervenciju neprijatelja iz tog pravca.

17 Arhiv VII, a. NOP, k. 881, f. 6, d. 1.

Poslije oslobođenja Beograda i skoro čitave Srbije, pruga Beograd — Zagreb postala je od životnog značaja za Nijemce. Trebalo je snabdijevati jedinice u Sremu i izvlačiti grupu armija „E”. Zbog toga je Glavni štab Hrvatske naredio 6. korpusu da svoje jedinice orijentiše prema toj pruži, ostavljajući u Podravini samo Virovitičku brigadu, a 10. korpusu da svoje jedinice orijentiše prema Kalniku u Zagorju. Kako su jedinice tih korpusa za vrijeme borbi u Podravini pretrpjele osjetne gubitke i bile premorene, to se odustalo od planiranog napada na Bjelovar.

Izvršavajući dobijeni zadatak, štab 6. korpusa je uputio 40. diviziju u širi rejon Psunja da napadne na prugu između Banove Jaruge i Batrine, a 12. diviziju na prostoriju Dilja, radi rušenja komunikacije od Batrine do Vrpolja.¹⁸

Poslije odmora u oslobođenoj Podravini 12. udarna divizija se prebacuje preko Orljave i Kutjeva na sektor Dilja, odakle će 4. brigada vršiti napade na komunikaciju između sela Andrijevcu i sela Lužani.

Po završetku borbenog zadatka u Podravini, 4. brigada je 17. oktobra 1944. stigla u selo Kutjevo na kraći odmor. Za to vrijeme je vršena vojno-politička obuka, sa ciljem da se borci za kratko vrijeme obuču i steknu nova znanja koja će primijeniti u sljedećim borbama.

Rješavana su i neka kadrovska pitanja, pa je s tim u vezi brigada 19. oktobra 1944. izdala svoju prvu naredbu o novim postavljeljima. Tom naredbom, između ostalog postavljeni su:

I

„1 PERKOVIC Joža za pol. komesara 1. čete I. bataljona, dosadašnji pomoćnik polkomesara prateće čete.

2 MIŠČEVIĆ Ilija, a p. polkomesara 3. čete I. bataljona, dosadašnji pol. delegat iste čete.

3 PFAJFER Josip, za pom. politkomesara prateće čete, dosadašnji delegat u njemačkoj četi.

4 KRIESBACHER Josip, za politkomesara njemačke čete, dosadašnji pomoćnik komesara iste čete.

¹⁸ Kronologija..., n. d., str. 952; Oslobođilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945, Druga knjiga, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1958, str. 463—467.

II.

5 PAJEVC Klaus, za pom. polkomesara njemačke čete, dosadašnji pol. delegat iste čete.

1 MAKSIMOVIĆ Gojiko, za komandira prateće čete III. bataljona, do sada v.d. komandira 2. čete.

2 BRKIĆ Franjo, za zamjenika komandira 2. čete III. bataljona, do sada vodnik u istom bataljonu.

III.

1 MAĐAR Josipa, za komandira prateće čete III. bataljona, do sada vodnik pratećeg voda.

2 GRANDIĆ Ilija, za pomoćnika komesara prateće čete, do sada delegat pratećeg voda".

NA ODJSEKU ŽELJEZNIČKE PRUGE SLAVONSKI BROD — NOVA KAPELA

Od štaba 12. divizije 4. brigada je dobila naređenje da u vremenu od 22. oktobra, do 13. novembra 1944. izvodi borbena dejstva na sektoru pruge Slavonki Brod — Nova Kapela, sa zadatkom da ometa neprijateljske pokrete i vrši diverzije. Krenuli su odmah u akciju i 24/25. oktobra presjekli dionicu pruge duplog kolosjeka na devet mjesta. Sjutradan, 26. oktobra, u 22.00 časa krenuli su u akciju kod sela Stupnika i tom prilikom uništili jedan most na putu, a prugu presjekli na šest mjesta. Toga dana, naredbom Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske 12. NOU brigada 12. udarne divizije NOVJ proglašena je proleterskom. Borci i rukovodioci 4. brigade uputili su joj telegram sa borbenim čestitkama sljedeće sadržine:

„Mi borci i rukovodioci IV brigade nalazeći se na cesti i pruži, tukući neprijateljske kolone u njihovom bjehu iz naše domovine čestitamo našoj najstarijoj i najboljoj Brigadi u Hrvatskoj naziv „proleterski“. Uvjereni smo da će ona još ljuće i jače napadati i tamaniti fašiste, a mi ćemo se ponositi sa našim drugovima Slavonskim proleterima i oni će nama služiti za uzor, kako se mrzi i kako se tuče neprijatelj, a i kako se ljubi naša napačena, pregažena, ali ne — pobjeđena Slavonija, jer ima svoje junačke sinove u brigadama, a napose sokole proletere".²⁰

19 Arhiv VII, a. NOP, ik. 886, f. 10, d. 10.

20 Arhiv VII, a. NOP, k. 119/7, f. 1, d. 2.

Brigada je 29. oktobra sa 1, 2. i 3. bataljonom postavila neprijatelju zasjedu na glavnom putu u međuprostoru selo Oriovac — selo Stari Slatnik. Na zasjedu je naišla njemačka kolona od 7 tenkova, 4 bornih kola i 4 kamiona sa oko 300 vojnika. U borbi su uništena 3 borna kola i 2 kamiona, a ubijeno je 25 i ranjeno 35 neprijateljskih vojnika. Brigada je imala: 1 poginulog i 1 ranjenog borca. Uspjeh bi bio veći da se raspolagalo jačim protivtenkovskim oruđima.

Prvi bataljon je postavio zasjedu 31. oktobra 1944. na putu Stupničko Brdo — selo Stupnik. Na zasjedu je naišla njemačka kolona od 30 vozila i par tenkova.

U prvom broju „Brigadira“ omladinski rukovodilac Brigade u članku pod naslovom „Ni jedan fašistički gad ne smije pobjeći nekažnjen iz naše zemlje“ je ovako opisao tu akciju:

„Naša mlada Brigada svakim danom sve više ostvaruje ciljeve naše borbe. Iz dana u dan napadamo raspršene njemačke kolone. Tako je i 31. X 1944. I bataljon sačekao neprijateljsku kolonu u zasjedi kod Brodskog Stupnika... Već u pola 4 ujutro naše su jedinice na položaju i ukopavaju se. Na putu su postavljene nagazne mine i sada se čekalo samo da naiđu švabski kamioni... Došao je i taj čas. Prodoše neki kamioni i tenkovi, ali mine nisu eksplodirale... Sve nas je to veoma začudilo... Stab bataljona zato donese odluku da se idući kamioni ili što naišlo da naišlo napadne, jer ćemo se inače praznih ruku vratiti u bazu... I čekali smo... Naidoše kamioni i komesar ovog bataljona Ivan Kretić izdade komandu „pali“.

Jaka vatra iz pušaka, mitraljeza, automata, minobacača, zastavi neprijateljsku kolonu, a zatim bataljon krene na juriš. Razvi se borba prsa u prsa i poslije kraćeg vremena Nijemci se razbjegoše“.

U ovoj borbi bataljon je zapalio 2 luksuzna auta, 1 motorkotač i 6 kamiona.²¹ Bataljon je imao 6 lakše ranjenih boraca, 2 izgubljene puške i 2 pištolja.

Sjutradan, 1. novembra, kod sela Stupnika 3. bataljon je napao iz zasjede njemačku kolonu od 30 kamiona i 5 tenkova. Tom prilikom je zapaljeno 5 kamiona, putnički automobil i motocikl, a oštećeno 20 kamiona i 1 tenk.

Istog dana 2. bataljon je postavio zasjedu između s. Broda, Stupnika i Starog Slatnika, dok je njegova 3. če-

21 Arhiv VII, a. NOP, k. 42, f. 2, d. 1: štampa.

ta vršila diverziju na pruzi. Pruga je presječena na 4 mjesta i bataljon se povukao bez gubitaka. Na istom mjestu ovaj bataljon je postavljao zasjedu i 2. novembra, ali ga je neprijatelj obišao. U tim akcijama 2. bataljon je imao 3 ranjena borca.

I 2. novembra, u 01.00 čas, 2. bataljon je postavio zasjedu između sela Stara Slatina i Brodskog Stupnika. U toj borbi nanio je neprijatelju gubitke od nekoliko mrtvih i više ranjenih vojnika, dok je bataljon imao dva ranjena borca. Jedan od njih je bio komandant bataljona Milisav Lazić.²²

Poslije akcija na pruzi Beograd — Zagreb, štab brigade je 2. novembra 1944. prikupio brigadu na odmor u Pleternici. Za to vrijeme 2. bataljon je bio isturen u selu Sulkovi. Šestodnevni odmor u Pleternici iskorišćen je za sređivanje i popunu jedinica, kao i za politički i kulturno-prosvjetni rad. U međuvremenu je formiran i 4. bataljon.

U brigadi je 1. novembra 1944. počeo da izlazi brigadni list „Brigadir“. Izlazio je jednom mjesečno, i bio sadržajno veoma bogat, ali nešto slabije likovne opreme. I svaki bataljon je izdavao svoj list. Tako je 1. bataljon izdavao list „Udarnik“, dok je svaka četa izdavala svoje džepne novine. U tim brigadnim listovima borci su u predahu pisali svoje članke, novele i stihove i o svemu što se ticalo života i rada u borbi i na odmoru.

U Pleternici su ispoljili svoju aktivnost štab brigade, komande bataljona i četa. Analizirana su protekla borbeno dejstva i donošeni zaključci za dalji rad. Bila je aktivna i partijska organizacija, pa su na sastancima kritikovani oni borci i starješine koji su pokazali izvjesne slabosti u toku borbe. Isticana su i pozitivna iskustva i ističani članovi Partije koji su ispoljili heroizam u tim borbama. . . Brigada je 7. novembra dobila zadatak da u sklopu dejstava 12. udarne divizije jednim bataljonom razbije neprijateljske zasjede u međuprostoru Staro Topolje i Donji Andrijevići. Bataljon je porušio prugu na 18 mjesta. Dvanaesta udarna divizija je u to vrijeme napadala pru-

²² Arhiv VII, a. NOP, fe. 881, f. 6, d. 1; k. 886, f. 8, d. 22, 27, 34 i 36; k. 888, f. 8, d. 33.

gu između sela Garčin i sela Andrijevcu. Pruga je prekinuta na 92 mjesta.²³

U izvještaju štaba 12. udarne divizije za oktobar 1944. štabu 6. korpusa NOVJ o organizaciji jedinica i štabova, između ostalog, stoji:

„Kao cjelina Štab 4. brigade zadovoljava, s obzirom na to da je to novoformirana jedinica kao i sam Štab. Dosadašnji rad Štaba davao je preduslova da uz pružanje pomoći bude jedan od onih koji će sve zadatke koji se postave pred njega izvršavati. Harmonija i saglasnost u štabu bila je dobro zastupljena. Komandant brigade je bio vrlo energičan i dobro se snalazio“.²⁴

U ROVOVIMA IZMEĐU VRPOLJA I PISKOREVACA

Težište svojih dejstava štab 6. korpusa je usmjerio na istočni dio Slavonije, kako bi omeo organizaciju odbrambenih linija protivnika po dubini sremskog fronta. Zbog toga su brigade 12. divizije usmjerile svoja dejstva ka magistralnom putu i pruži, između Vrpolja i Nove Kapele, a posebno prema Đakovu. Takmičarski duh je zahvatio sve jedinice 12. divizije. Borci, desetine, vodovi, čete, bataljoni do brigade, takmičili su se u obuci, čistoći i ispravnosti oružja, a posebno u uništavanju neprijateljske žive sile i tehnike.

Prema zapovijesti 12. divizije, u ponoć 12/13. novembra, Osječka brigada je napala neprijateljsku posadu u Piškorevcima. Selo je bilo zaposjednuto od jednog njemačkog policijskog bataljona (Kamerhoferove policije).²⁵ Četvrta brigada je dobila zadatak da 12/13. novembra posjedne položaj i osigura napad sa pravca Vrpolja. Noću 12/13. novembra, maršujući prema zapovijesti radi zauzimanja tog položaja — zasjede, brigada je naišla na njemačku zasjedu na pruži Đakovo — Vrpolje. Neprijatelj je bio očigledno iznenađen, jer kad je čelni 3. bataljon sa čelom kolone izbio na prugu začulo se: „Alt verda“, i odmah je otvorena vatra. Pošto je štab 3. bataljona bio na čelu kolone, odmah je uslijedila kratka komanda: 1. četa lijevo, 2. desno, juriš! Ovaj napad iz pokreta bio je vrlo

23 Arhiv VII, a. NOP, k. 881, f. 6, d. 1; k. 886, f. 8, d. 42.

24 Zbornik..., tom V, krnj. 34, d. 113.

25 Zdravko B. Cvetiković, n. d., -str. 125—130.

ZASEDA 4. BR KOD S. PIŠKOREVCI 13/14. 11. 41 God.

brz i silovit, pa je neprijatelj, natjeran u bjekstvo, ostavio na položaju 1 teški mitraljez „maksim“ i 2 puške, a zarobljena su i 2 vojnika. Brz napad 3. bataljona omogućio je glavnini brigade da pravovremeno zauzme pogodno položaje prema Vrpolju. Borci su se u toku noći dobro ukopali na potoku Breznica, zatvarajući komunikaciju Vrpolje — Piškorevci. Kada je Osječka brigada otpočela napad na Piškorevce, Nijemci su, jačine jednog bataljona, iz Vrpolja krenuli u pomoć. Tu se razvila ogorčena borba. Borci su ih dočekali na bliskom odstojanju, a zatim su ih iznenadnom i snažnom vatrom i protivnapadom protjerali i djelimično uništili. Istovremeno je jedna grupa policijskog bataljona, bježeći iz Piškorevaca, došla iza leđa bataljonima koji su bili u zasjedi okrenuti prema Vrpolju. Borci se nisu zbnili, već se jedan dio okrenuo, pa se borba vodila sa dve strane na kratkom odstojanju. Zbunjeni i uplašeni, Nijemci su se predali ili su u borbi izgubili. Zasjeđena brigada je u potpunosti uspjela. Neprijatelju su naneseni teški gubici. Ubijeno je 110 neprijateljskih vojnika, ranjeno 25 i zarobljeno 17 od kojih i jedna žena — njemački policajac. Tu je zaplijenjeno od ratnog materijala i naoružanja: 1 teški mitraljez, 7 puškomitraljeza, 1 teški bacač, 60 pušaka (karabina), 5 šmajsera (automata), 30 pištolja, 19 bombi, kao i dosta opreme, odjeće i municije.²⁶

Jedan od učesnika u izvršenju ovog zadatka o tome je napisao slijedeće:

„Cijela Brigada je na položaju ukopana do glave. Zemljište je jaiko podvodno, a u nekim bunkerima ima i vode. Međutim, to ništa ne smeta borcima, oni mirno očekuju i leže, držeći svoje oružje. Odjednom je otvorena jaka puščana vatra i borba za Piškorevce je počela. Švabe iz Vrpolja i njihove sluge, krenuli su u pomoć napadnutom garnizonu. Još u toku noći naišli su na zasjedu, a bilo ih je oko 100... Čuju se, švapski govore njihove predhodnice — „wer ist dais“. Plotun odgovara, da su tu borci za slobodu, te ih u snažnom naletu odbijamo... Pobješnjele Švabe ponovo nalijeću, ali sada na 1. bataljon. Komandant 1. bataljona Miloš Todorović javlja svojim borcima: „Tišina, i puštaj na 30 metara“. Otvara se jaka vatra iz svih oružja. Komandant baca bijelu raketu i naređuje komandiru 1. čete poručniku Ljubanu

26 Arhiv VII, a. NOP, k. 881, f. 6, d. 1; k. 886, f. 8, d. 44 i 45.

Kovačeviću i komandiru 2. čete Stevi Rosijeru „Naprijed na juriš“, komandant 2. bataljona Franjo Šljivarić je pokušao da sa dvije čete zade Švabama iza leđa i da ih tako dotuče, ali oni uz gubitke ustuknuše. Borci su se vratili u svoje položaje, veseli i bez žrtava govoreći „Alaj smo ih smazali“. Sa pjesmom su zatim krenuli u svoje baze Svetoblažje i Dragotin na zasluženi odmor i sa samo 8 lakše ranjenih boraca”.²⁷

U ovoj borbi se istakao 2. bataljon, a posebno vodnik 3. voda 1. čete Nikola Šolaja, delegat istog voda Jovo Glišić i vodnik 1. voda 2. čete Milan Erkman, koji je predložen za odlikovanje.

Stab brigade je uspješno rukovodio borbom. U bataljonima su se nalazili članovi štaba brigade, što je davalo poseban značaj ovoj uspješnoj borbi.

ODBRAMBENI ZADACI KOD NASICKE BREZNICE

Stab 6. korpusa je svojim planom predvidio uništenje neprijateljskog našičkog odbrambenog čvora. Čvor, je sa centrom u Našicama, činilo još nekoliko uporišta, pa je najprije planirano osvajanje uporišta u Klokočevcu, Veli mirovcu, Našičkoj Breznici i Markovcu, a zatim Našica. U Našicama je bilo oko 1.400 neprijateljskih vojnika, a u okolnim uporištima oko 1.300. Cjelokupan našički odbrambeni čvor bio je dobro utvrđen, a ispred rovova i bunkera bile su minske i žičane prepreke. Sve čvrsto građene zgrade podešene su za odbranu. Za likvidaciju tog spoljnog čvora bile su angažovane brigade 12. divizije, a neposredan napad na Našice izvodile su jedinice 40. divizije. Opšti šestodnevni napad je otpočeo 18. novembra, a prekinut je 24. novembra 1944. godine.

U okviru opšteg zadatka, 4. brigada je dobila, 17. novembra, zadatak da posjedne pogodne položaje na najosjetljivijem pravcu u širem rejonu sela Našička Breznica, da ga zatvori i spriječi intervenciju neprijatelja ka ugroženom garnizonu Našice. Iz toga pravca je trebalo očekivati i napad neprijateljskih tenkova, pa je brigadi naređeno da poruši mostove, zbog čega joj je dodijeljeno oko 50 kg eksploziva. Iako je brigada u svom sastavu imala vod topova (2 oruđa) 37 mm, bila je ojačana vodom brdskih topova 75 mm i baterijom pt topova 45 mm.

²⁷ Antun Miletić..., n. č., str. 181.

Brigada je u dotadašnjim borbama već postigla značajnije uspjehe. Borci su bili svjesni da im je povjeren odgovoran zadatak i bili su spremni da se založe do kraja da ga što bolje izvrše.

Pošto je primila zadatak, brigada je izvršila pokret i posle pređenih oko 40 km 17. novembra 1944., oko 22.00 časova, stigla u rejon sela Našička Breznica. Neprijateljska posada, jačine oko 40 vojnika, povukla se ne prihvatajući borbu, pa je brigada ušla u selo i posjela položaje za odbranu.

Zemljište je znatno uticalo na organizaciju odbrane. Ravno, otkriveno i močvarno, ono je u ovom jesenjem mjesecu, zbog znatnih padavina, bilo i podvodno, pa je kao takvo kanalisalo dejstva neprijatelja uglavnom duž komunikacije. Kroz rejon predviđen za odbranu prolazio je dobar put i željeznička pruga Osijek — Našice. U pravcu jugozapad-sjeveroistok protiče potok Breznica koji je s obzirom da je bio nabujao, predstavljao donekle prirodnu protivpjješadijsku i protivtenkovsku prepreku.

Bataljoni brigade su u rejonu prostorije predviđene za organizovanje odbrane zauzeli borbeni poredak u jednom ešelonu sa rezervom jačine dve čete. Artiljerija nije pridavana bataljonima radi njene ekonomičnije i efikasnije upotrebe. Zbog zemljišta i objekata na njemu (kanal i šumska pruga), 1. bataljon je postavljen bočno u odnosu na komunikaciju Osijek — Našice, 2. bataljon u sredini borbenog poretka između kanala i komunikacije, dok je 3. bataljon u početku bio zadržan u rezervi, ali je sutradan i on upućen na položaje južno od komunikacije (zapadno od mjesta Jelisavac). Prema tome, prednji kraj odbrane se protezao lijevom obalom potoka Breznica.

U pogledu utvrđivanja, zaprečavanja, rušenja i organizacije vatrenog sistema i protivtenkovske odbrane bilo je preduzeto više mjera. Noći 17/18. novembra izvršen je izbor i posjedanje položaja. Odmah se prišlo organizaciji odbrane. U rejonu 1. bataljona u tu svrhu je iskorišćen visoki nasip, na šumskoj željezničkoj pruzi, u dužini oko 1,5 km. Za organizaciju vatrenog sistema vješto je iskorišćeno naseljeno mjesto. Na istočnoj ivici sela u rejonu k. 98 pojedine kuće su pretvorene u bunkere i u njih su smješteni protivtenkovski topovi. Na tavanima i kro-

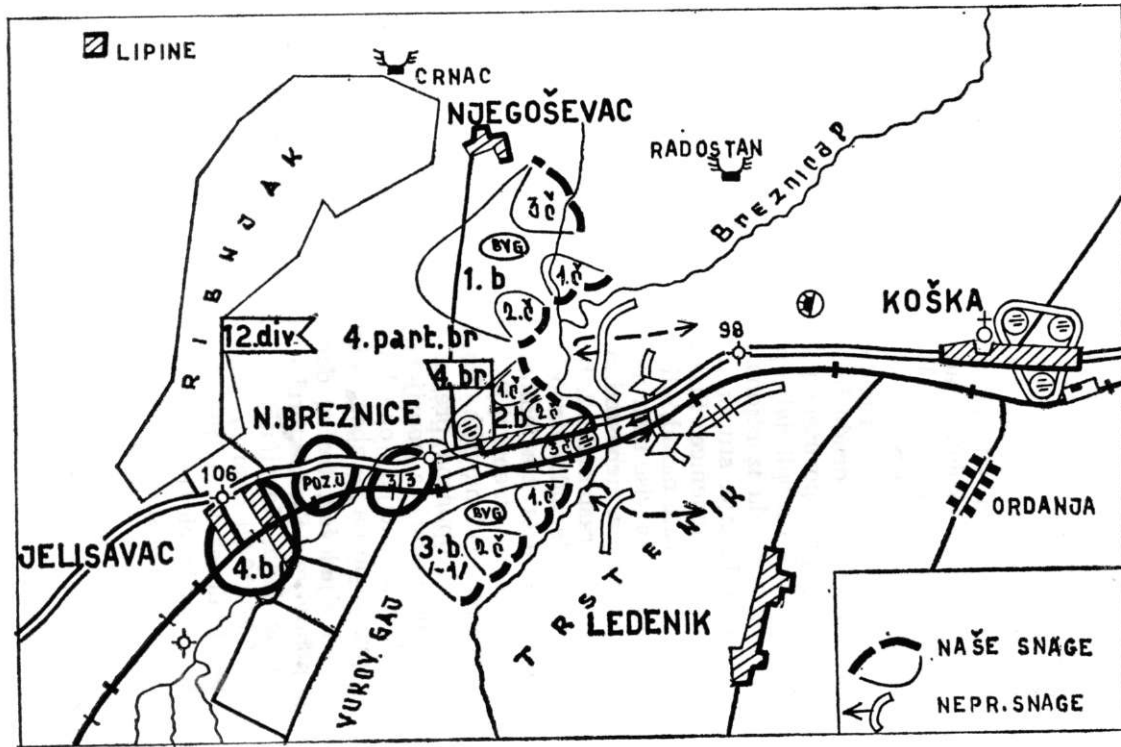
vovima kuća postavljeni su puškomitraljezi. Jedan mitraljez „breda“ postavljen je u rejonu groblja (k. 98), za dejstvo po dolini između pruge i puta u pravcu sela Koška, a drugi kod ciglane na spoju 1. i 2. bataljona. Protivtenkovski topovi postavljeni su tako da mogu bočno dejstvovati na dio komunikacije između sela Koske i ulaza u selo Breznicu, naročito ispred porušenog mosta u rejonu k. 98.

Iste noći i sljedećeg jutra porušeni su, sa dosta truda i prilično nestručno, armiranobetonski most na putu i željezni most na pruzi normalnog kolosjeka u rejonu k. 98, što je spriječilo neprijateljskim tenkovima upad u selo Breznicu sa tog pravca. Oni bi se pred tim preprekama morali zaustaviti i na taj način bi došli pod uspješnu vatru protivtenkovskih oruđa. Vod topova 75 mm zauzeo je vatreni položaj u selu, odakle je uspješno mogao dejstvovati ispred prednjeg kraja odbrane i u selu Koški. Preduzete su i mjere izviđanja neprijatelja. Jedna izviđačka grupa upućena je u rejon sela Koške sa zadatkom da se maskira, izviđa i izvještava o kretanju neprijatelja.

Borba je otpočela 19. novembra, jer prethodnog dana neprijatelj nije napadao na pravcu brigade. Toga dana neprijatelj je uputio jedan bataljon jačine 400—500 vojnika iz sela Koške prema Breznici u pomoć napadnutom uporištu Našice. Iako je u toku noći i jutra izvršeno rušenje betonskog mosta na putu i željezničkog mosta na pruzi u rejonu k. 98, neprijatelj nije cijenio da se pred njim nalaze snage brigade. Neznajući za prednju liniju odbrane izbio je u marševskom poretku, oko 10.00 časova, u rejon k. 98. Pošto je most bio porušen, neprijatelj se nagomilao i pokušao da savlada prepreku obilaskom puta.

Sa bliskog odstojanja (150—200 metara) dočekan je snažnom vatrom iz cjelokupnog naoružanja. Iznenađenje je bilo potpuno. Dugo nije uspio da se sredi, a onda je ponovio napad. I taj napad, koji je trajao sve do mraka, bio je odbijen. Izvlačeći mrtve i ranjene, neprijatelj se povukao u selo Košku i toga dana više nije pokušavao da napada. Preostalo vrijeme iskorišćeno je za uređivanje položaja i pripremu za odbijanje novog napada koji je trebalo očekivati.

ODBRANA 4. BR. KOD S. NASICKE BREZNICE
17—22. 11. 1944. God.

Drugi dan odbrambenih dejstava bio je 20. novembar. Dok su vođene uporne borbe na prilazima neprijateljskom uporištu Našice, oko 1.000 neprijateljskih vojnika, sa 5 tenkova, usmjerilo je napad komunikacijom selo Koška — selo Breznica prema položajima 4. brigade, radi prelaska kanala. Istovremeno se, oko 10.30 časova, druga neprijateljska kolona jačine 200—300 vojnika kretala pravcem selo Koška — Radostan — k. 95, radi napada na lijevo krilo borbenog poretka brigade. Kada su se obje neprijateljske kolone razvile za napad, dočekala ih je snažna vatra iz svih oruđa brigade. U rejonu k. 98 na komunikaciji (ispred porušenog mosta) neprijateljski tenkovi su stali, jer nisu mogli dalje preko nabujalog potoka. Protivtenkowska oruđa iz rejona groblja i grupe kuća, sjeverno od komunikacije, stupila su u dejstvo. Čelni tenk je bio pogođen u gusjenice. Prišao je drugi tenk, zakačio ga i počeo šlepovati nazad, ali je i taj bio pogođen. Pošto se ova dva tenka više nisu mogla kretati, otpočela su, poslije malog predaha, neposredno gađati pojedine ciljeve u odbrambenom rasporedu 2. bataljona. Tenkovske granate su lako probijale zidove seoskih kuća u kojima su se nalazila pojedina oružja jedinica brigade. Trebalo je što prije učutkati ove vatrene ciljeve, pa je 3. bataljon izvršio bočni protivnapad na njih. Poslije duže borbe oba tenka su izvučena i upućena prema selu Koški. Borba je trajala do 15.00 časova, a neprijateljske snage, koje su napadale duž komunikacije i one koje su vršile bočni napad, bile su prisiljene da se zbog gubitaka povuku.

I sljedećeg, trećeg dana — 21. novembra, situacija je ponovljena i karakterisali su je isti događaji kao i prethodnog dana. Neprijatelj je istim snagama i u isto vrijeme, (oko 10.00 časova) počeo sa napadom iz oba pravca. Opet je dočekan snažnom vatrom i poslije nekoliko neuspjelih juriša bio je prisiljen da se povuče (oko 14.00 časova). Aktivnost štaba brigade bila je usmjerena na otkrivanje namjere neprijatelja, pa se na osnovu nekih podataka, koji su govorili da je neprijatelj izviđao lijevo krilo brigade, moglo očekivati da će narednog dana pokušati sa napadom i na tom pravcu. Poslije povlačenja neprijatelja preostalo vrijeme je iskorišćeno za popunu jedinica municijom i opravku narušenog sistema odbrane

— rovova i saobraćajnica. Sa borcima su održani sastanci u vezi sa dosadašnjim uspjesima i predstojećim zadacima. Na sektoru Našica snage 40. divizije su uspjele da se, poslije ponovljenog napada, na pojedinim pravcima dublje uklone u neprijateljski raspored i probiju spoljnu odbranu grada.

Četvrtog dana, 22. novembra, neprijatelj je napao istim snagama, ali je svoj napad proširio i na desno krilo brigade preko k. 100 i Trstenika. Ni ovim napadom nije uspio da postigne svoj cilj. Ponovo ga je dočekala snažna vatra na svim pravcima i bio je primoran da se povuče.

Ovaj posljednji neprijateljski napad nije bio onakvog intenziteta kao raniji, jer je neprijatelj svoje težište napada prebacio na pravac Donji Miholjac — Našice, uviđevši bezuspješnost pokušaja da pravcem preko Našičke Breznice pritekne u pomoć opkoljenim u Našicama.

Brigada je zahvaljujući svojoj upornosti odbranila ovaj pravac i ispunila dobijeni zadatak.

Neprijatelj je imao oko 70 mrtvih i oko 300 ranjenih vojnika, dok je iz stroja brigade izbačeno 120 boraca. Najveći gubici pretrpljeni su od artiljerijske i minobacačke vatre. Neprijatelj je imao i 4 oštećena tenka tipa „tigar“, dok su brigadi uništena 2 protivtenkovska oruđa.

Iz ovih šestodnevni borbi brigada je izvukla sljedeća iskustva: prvi poraz neprijatelja u toku prvog dana borbe, kada je bio dočekan iznenadnom vatrom i protivnapadom odbijen uz veće gubitke, uticao je pozitivno na moral boraca. Dobili su samopouzdanje i vjeru u snagu oružja. Ovaj prvi uspjeh odmah je politički objašnjen u cijeloj brigadi, što se pokazalo korisnim.

Najvažniji činioci koji su uticali na uspjeh brigade bili su: vješto izabran položaj za odbranu, korišćenje prirodne (vodene) prepreke i naseljenog mjesta i odlično organizovan sistem protivtenkovske, artiljerijske i streljačke vatre. Zemljište je bilo, u smislu organizacije odbrane, dobro iskorišćeno, i ono je, zajedno sa vatrenim sistemom, obezbjeđivalo uspjeh. Međutim, usljed kiša pojavljivale su se podzemne vode, koje su ulazile u rovove, pa je to stvaralo ogromne poteškoće prilikom izvođenja fortifikacijskih radova, pokreta, snabdevanja, evakuacije ranjenika itd. U sjećanju je ostala jedna noć kada su vojnici morali pri-

ručnim sredstvima da izbacuju vodu iz svojih rovova, da ne bi stajali u njoj, jer je prodirala iz dubine.

Na cijeloj prednjoj odbrambenoj liniji iskorišćen je potok Breznica kao protivpješadijska i protivtenkovska prepreka, koja je odlučno branjena vatrom cjelokupnog naoružanja brigade. Prvi rov bio je iskopan u punom profilu u dužini 100—150 m iza prepreke. On je na mjestima stvarao vatrene džakove, što je omogućilo unakrsnu i bočnu vatru streljačkog oružja (naročito puškomitraljeza i teških mitraljeza 1. bataljona). Naseljeno mjesto je, takođe, iskorišćeno za utvrđivanje. Jače zgrade korišćene su za sklanjanje ljudstva od jake artiljerijske vatre, odnosno od dejstva tenkova neposrednim gađanjem, za komandno mesto i previjalište. Vatrene položaji protivtenkovskih topova bili su izabrani tako da su mogli ispoljiti najefikasnije bočno dejstvo po tenkovima. I

Porušeni most na putu preko potoka Breznice (na ulazu u selo) tučen je unakrsnom protivtenkovskom vatrom. Tenkovi su upravo ovdje i oštećeni, pošto su predhodno bili zadržani pred preprekom. Bilo je propusta u pogledu izbora položaja za pojedina protivtenkovska oruđa. Neka su postavljena ispred kamare slame ili kukuru-zovine, što ih je demaskiralo, pa su tako predstavljala cilj za neprijateljsku artiljeriju i minobacače.

Sadejstvo između pješadije i voda topova 75 mm bilo je dobro. Artiljerija je otvarala vatru samo u odsudnim trenucima, pri nastupanju neprijatelja sa polaznog na jurišni položaj i pri jurišu njegove pješadije i tenkova. Naročito je efikasna bila vatra šrapnel-granatama, zahvaljujući kojima je odbijen jedan juriš neprijatelja.

Obavještajno-izviđačka služba je, takođe, doprinijela uspjehu. Izviđačka grupa upućena u selo Košku ostala je tamo prikrivena čitavo vrijeme i slala je štabu brigade niz dragocjenih podataka.

Komandovanje i veze bili su u ovoj akciji solidno organizovani. Pored telefonske veze, koja je bila neprekidna sa bataljonima i pretpostavljenom komandom, veza ličnim dodirom je bila osnovni način komandovanja. Članovi štaba brigade obilazili su bataljone i na licu mjesta pružali pomoć. Hrabrost i izdržljivost pojedinih starijih na štabu brigade i bataljona, u nekim odsudnim momentima, bila je presudna za uspjeh u odbrani.

Briga o ranjenicima, snabdijevanju i ishrani ljudstva bila je jedna od važnih komponenti komandovanja. Svaki uspjeh jednog bataljona prenosio se odmah na ostale bataljone i druge jedinice, tako da je ljudstvo bilo stalno upoznato i podsticano na još veće uspjehe i napore. Političko-partijski rad bio je vrlo živ i aktivan, a odvijao se u rovovima putem kratkih razgovora i dogovora komunističkih. I stanovništvo sela Našička Breznica pružalo je svestranu pomoć jedinicama brigade u ishrani i smještaju i pravilno se odnosilo prema borcima.

Odbranom brigade uspješno je rukovodio načelnik štaba brigade poručnik Jovica Prodanović, pošto je komandant brigade bio na kursu.

Teško je ocijeniti koji je bataljon bio bolji u ovoj teškoj odbrani i upornoj borbi. Sva tri bataljona (4. bataljon je bio u divizijskoj rezervi) su se dobro borila. Ipak najteže je bilo 2. i 3. bataljonu, koji su se borili u zahvatu komunikacije odbijajući napad neprijateljske pješadije i tenkova. U izvještaju štaba 2. bataljona štabu brigade, od 24. 11. 1944., navedeno je:

„Na odbranu bataljona napadalo je oko 500 policajaca. Neprijatelj je svaki put odbijen. Ubijeno je Oko 50, a ranjeno 35 do 40 neprijateljskih vojnika. Bataljon je imao 2 mrtva i 18 ranjenih“.²⁸

Pošto se nije mogao savladati otpor neprijatelja u objektu dvora, štab 6. korpusa je, 24. novembra u 04.00 časova, naredio da se napad na Našice obustavi.

I pored toga što su jedinice 6. korpusa bile premorene, uspjeh u napadu na Našice ne bi izostao da je bilo više upornosti kod nekih štabova i da je postojala jaka rezerva koja bi spriječila intervenciju neprijatelja iz susjednih uporišta. Iako nije osvojeno uporište Našice, postignuti su veliki rezultati. Prema izvještaju štaba 6. korpusa od 2. decembra 1944. Nijemci su u šestodnevnom borbama imali 800 mrtvih i oko 700 ranjenih Zaplijenjeno je: 21 mitraljez, 6 puškomitraljeza, 10 automata, 570 pušaka, 9 minobacača i drugog ratnog materijala. Uništen

²⁸ Arhiv VII, a. NOP, k. 887, f. 2, d. 24: Operativni dnevnik 4. brigade; Vojni glasnik broj 12/1966, str. 101—107; Oslobođilački rat naroda Jugoslavije..., knj. 2, str. 467—468.

je 1 kamion, 1 oklopni automobil, 3 tenka, 4 borna kola, 1 haubica i 2 protivoklopna topa. Gubici korpusa su iznosili: 145 poginulih i 731 ranjenih.²⁹ Brigada je imala 11 mrtvih, 5 nestalih i 74 ranjenih boraca. I pošto su borci brigade krajem novembra čuli vijesti da je njihov Vrhovni komandant proglašen za narodnog heroja 19. novembra 1944. odmah su mu uputili čestitku sljedeće sadržine:

„Mi, borci i rukovodioci IV. Brigade XII. Udarne Divizije, prilikom Tvoga proglašenja za „Narodnog Heroja“, šaljem Ti junačke pozdrave i odajemo Ti priznanje, naš ljubljani vođo, koji si imao smjelosti, da u našim najtežim danima digneš zastavu slobode i da nas povedeš u krvavu, ali slavnu borbu, za spas naše porobljene domovine.

Naša srca Ti žele sve dobro, a naša je parola: Uz Tita i narod, kroz vatru i vodu, do konačnog uništenja morskog fašizma i njegovih pomagača“.

NA RIJECI ORLJAVI

Nakon napada na uporište Našice uslijedio je novi zadatak. Operativni dio štaba brigade, sa dva bataljona, krenuo je u Požešku kotlinu, u sastav 40. divizije NOVJ, da potpomogne napad na uporište Pleternicu. Krenuli su pravcem Borovik — Paučje. U Paučju su se ukrcali na mali voz i tako stigli u Čaglin, a zatim u pravcu Pleternice u selo Bilač. Brigada je dobila zadatak da spriječi intervenciju neprijatelja s pravca Gornji Andrijevcji — Pleternica, da prekopa taj put, poruši mostove na njemu i s jednim bataljonom ojača 18. (slavonsku) udarnu brigadu.³⁰

Štab brigade je izdao 1. decembra 1944. zapovijest za posjedanje položaja za odbranu na liniji: Ribnjak k. 121 — k. 153, k. 119 — desna obala r. Orhljave, pa sve do Brežničkog kanala, a zatim duž kanala do k. 140. Položaj je posjednut 2. decembra 1944. u 02.00 časa: 3. bataljon je posjeo rejon Ribnjak, k. 153 isključno k. 119; 1. bataljon je posjeo položaj k. 119 isključno s. Sulkovci; 2. bataljon je, 2. decembra postavio zasjedu u selu Grižići

²⁹ Arhiv VII, a. NOP, k. 119/7, f. 1, d. 3.

³⁰ Antun Miletić..., n. č. str. 181—182; Rade Roksandić, Zdravko Cvetković..., n. d., str. 169—172.

(komoru je ostavio u selu Kadanovcima), a 3. decembra je posjeo položaj na desnom krilu brigade u selu Sulkovcima.

Neprijateljske snage — ustaše iz Štefančiča bojne iz uporišta sela Sibinja i domobrani iz 4. gorskog zdruga, u jačini oko 800 ljudi, krenule su 2. decembra 1944. u pomoć napadnutom uporištu u Pleternici. Borba je počela u 11.30 časova. Neprijatelj je na lukav način izmanevisao zasjedu, ali mu nije uspjelo da zarobi komoru 2. bataljona, pošto mu se za leđima našao 2. bataljon koji ga je odbacio u selo Zagrade. U napadu na komoru neprijatelj je uspio da zarobi 1 kola, 2 kare i 18 pušaka.

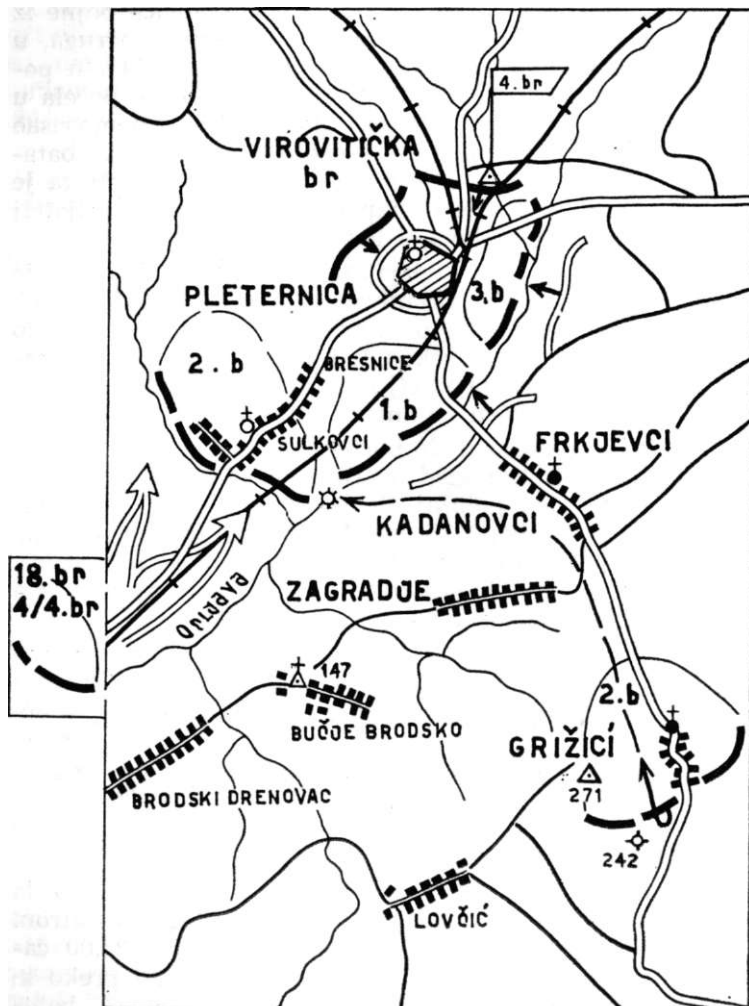
Nakon pola sata neprijatelj je koncentrisao svoje snage u selu Brodski Drenovac i krenuo ka Pleternici. Glavne snage je uputio pravcem selo Drenovac — selo Frkljevci, gdje ga je dočekaao 1. i 3. bataljon. Nakon kraćeg oštrog sudara, neprijatelj se nije uspio probiti ka Pleternici, već je odbačen uz znatne gubitke.

Istog dana došlo je do borbe između 2. bataljona, koji je krenuo u protivnapad na Brežnički kanal (u momentu kad je probijen položaj 18. brigade) i neprijatelja jačine oko 800 vojnika 2. bojne 4. gorskog zdruga, koji su htjeli da se probiju na pravcu selo Sulkovci — Pleternica. Napad je odbijen i bataljon je zadržao položaj kod sela Sulkovca i Brežničkog kanala.

Prvog dana borbe, dok je trajao najžešći napad neprijatelja, primijećeno je da se u jednoj kući, 300 metara ispred 3. bataljona, grupišu neprijateljski vojnici. Pomoćnik komesara 3. bataljona, Marko Rusić, pritrčao je topu 37 mm i, brzo nišaneći preko cijevi, opalio 2 puta u kuću. Ovo je stvorilo paniku kod neprijatelja i nastalo je bježanje, pa su neprijateljski vojnici bili dobra meta puško-mitraljescima brigade.

Neprijatelj je i 3. decembra više puta pokušavao da se probije prema Pleternici, ali je uvijek odbijan vatrom i protivnapadima 2. bataljona. Toga dana, oko 23.00 časa, jakim snagama neprijatelj je pokušao napad preko k. 192 duž Brežničkog kanala (preko desnog boka 2. bataljona), ali je i tada odbijen i odbačen prema selu Koprivnici. Borba je završena 4. decembra 1944. u 02.00 časa kad je oslobođena i Pleternica.

ODBRANA 4. BR. NA R. ORLJAVI ZA VREME NAPADA NA
PLETERNICU 2—4. 12. 1944. God.

 NAŠE SNAGE
 NEPR. SNAGE

U borbi su poginuli komandant 1. bataljona Miloš Toarović i pomoćnik političkog komesara čete Bogdan Kavić. Ranjena su 3 borca: komesar 1. bataljona Đuro Kretić, komandir 1. čete 1. bataljona Ljuban Kovačević i komandir 3. čete Vlado Vadarski. Naročito se istakao 2. bataljon, a od boraca i starješina: komandir 1. čete Borislav Đurić, pomoćnik političkog komesara 1. čete Josip Perković, vodnik 3. čete Ivan Čulinović, vodnik 1. čete Nikola Solaja, delegat u pratećoj četi Martin Petrin, nišandžija „džon-bula" Savo Bulajić i nišandžija teškog mitraljeza Ivan Baničević.

Brigada je u potpunosti izvršila postavljene zadatke. Neprijatelj nije uspio probiti položaj i priteći u pomoć posadi u Pleternici. Svi postupci u komandovanju bili su dobri, hrabrost boraca i rukovodilaca (posebno 2. bataljona) bila je na visini. Komandant 1. bataljona, Miloš Todorović, poginuo je komandujući svojim bataljonom, ali nije dozvolio da neprijatelj probije njegov položaj.³¹

Tih prvih decembarskih dana 1944., godine 4. brigada je brojala 1.166 boraca i rukovodilaca, i to: 217 radnika, 694 seljaka, 19 intelektualaca, 78 obrtnika i sitnih trgovaca, 44 namještenika i srednjoškolca, 12 vojnih lica i 2 policajca, žandarma ili financa. Nacionalni sastav je bio sljedeći. 729 Hrvata, 247 Srba, 2 Slovenca, 32 Muslimana, 79 Italijana, 7 Rusa, 14 Mađara, 11 Cehoslovaka, 31 Nijemac i 15 Poljaka.

U borbi za Pleternicu 4. brigada je učestvovala od 2. decembra, od 11.30 časova, pa sve do 4. decembra do 23.00 časa. O toj borbi jedinica 4. brigade komandant 40. divizije, pukovnik Veljko Kovačević, dao je sljedeću ocjenu:

„Brigada je vodila borbu sa neprijateljem koji je došao iz uporišta Sifoimj i Andrijevci u jačini oko 400 vojnika. Neprijatelj je izvršio svoj prvi napad iznenada na komoru brigade u selu Kadaovci, ali je nije uspio zarobiti jer je bio odmah sa leđa napadnut jednim bataljonom. Neprijatelj je odbačen u pravcu Zagrade. Ponovo je skoncentrisao svoje snage u selu Drenovac i krenuo u napad prema centru brigade, ali je bio odbačen. Brigada je imala saradivati sa XVIII brigadom pa kada je položaj

³¹ Arhiv VII, a. NOP, k. 119/7, f. 1, d. 3; k. 883, f. 2. d. 6; k. 886, f. 2, d. 2; Zbornik..., tom V, knj. 36, d. 16, 54, 111, 131, 134 i 138.

brigade bio probijen, IV brigada je prebacila jedan bataljon na kanal Breznica da spriječi neprijatelju daljnje nadiranje. Taj bataljon morao je voditi sa neprijateljem borbu i manevrom i bor-bom uspjelo mu je odbiti neprijatelja.

3. XII u 23 sata neprijatelj je sa jakim snagama pokušao da se probije kanalom duž Breznice ali je dočekan velikom vatrom i odbačen prema selu Koprivnici. Brigada je izvršila svoj zadatak: neprijatelj nije prodro prema Pleternici. Porušila je mostove na rijeci Orljavi i Londži, te most koji vodi iz Sulkovca prema Drenovcu. Ubijeno je 17 neprijateljskih vojnika, ranjeno oko 30 a zarobljeno 2. Zaplijenjeno: 3 puške. Gubici Brigade bili su 5 drugova među kojima komandant 1. bataljona. Ranjeno 3 među kojima komesar bataljona. Utrošeno municije svega 12.000, izgubljena 4 jahača konja sa priborom, oštećen jedan šarac".³²

Pod pritiskom jedinica 40. divizije djelovi ustaško-domobranske 7. gorske divizije, napustili su 5/6. decembra 1944. Slavonsku Požegu i povukli se u Novu Kapelu i Batrinu. Tada su u Slavonsku Požegu ušle jedinice 40. divizije.

Poslije povlačenja neprijatelja Slavonsku Požegu je posjeo štab 4. brigade sa prištapskim jedinicama i 3. i 4. bataljonom, dok je sa 1. i 2. bataljonom posjeo Pleternicu.

U tim rejonima brigada je ostala sve do 22. decembra 1944. godine. Za to vrijeme je održala nekoliko mitinga i priredbi za narod, ali je i dalje bila orijentisana na glavni zadatak da spriječi neprijatelju prodor u Požešku kotlinu iz pravca Sibirj — Gornji Andrijevc — Grižići — Pleternica.³³

U SLAVONSKOJ POŽEGI I PLETERNICI — BATALJONI U AKCIJAMA

Stab brigade je, poslije kraćeg odmora i analiziranja proteklih dejstava, preduzeo više borbenih akcija upućivanjem pojedinih bataljona iz Slavonske Požege i Pleternice.

Tako je 2. bataljon iz Pleternice između 4. i 10. decembra 1944. izvršio manje napade i pretres sela: Zagra-

³² Zbornik..., tom V, knj. 36, d. 16. Iz brigadne komore nestalo je tom prilikom 11 boraca, a od oružja i opreme izgubljeno je 11 pušaka, 6 opasača, 9 fišeklija, dvoja kola, jedno kare, 2 poljska kazana, pribor za jelo i alat obučarske i brijačke radionice (Arhiv VII, a. NOP, k. 881, f. 2. d. 1).

³³ Arhiv VII, a. NOP, k. 883, i. 2, d. 6; k. 886, f. 2, d. 1 i 2; k. 1291, f. 3, d. 51.

de, Buče Brodsko i Brodskog Drenovca, zarobivši 2 neprijateljska vojnika. Ovaj bataljon je 16. decembra postavio zasjedu na dijelu glavne komunikacije Zagreb — Beograd, između sela Stari Slatnik — Brod — Stupnik, u rejonu Stupničko Brdo (k. 203). Na zasjedu je naišlo 150 ustaša, koji su dočekani vatrom i napadom. Ubijeno je 8 i ranjeno 12 ustaša, dok su 2 borca iz bataljona teže ranjena. Da zasjeda nije otkrivena, uspjeh bi bio znatno veći.³⁴ U akciji se istakao komandir 3. čete Nikola Ivošević.

Treći bataljon je izlaskom iz Slavonske Požege, 17. decembra 1944., postavio zasjedu na putu Nova Gradiška — Nova Kapela, između sela Rešetari i sela Adžepovci, u šumi Gostinac. Na zasjedu je naišlo 60 ustaša. Bataljon je snažnom vatrom naneo neprijatelju gubitke od 5 mrtvih i 5 zarobljenih sa 4 puške i jednim puškomitraljezom. I ovdje bi uspjeh bio veći da zasjeda nije otkrivena. O toj akciji je Marko Rusić, pomoćnih političkog komesara tog bataljona, zapisao:

„Od 17. decembra 1944. 3. bataljon se odmarao više dana u SI. Požegi. Pošto nikad nije bilo potrebno dugo odmaranje, ito je Stab brigade planirao zasjedu na putu Kapela — N. Gradiška kod s. Rešetari. Znali smo da tom komunikacijom češće prolaze kolone neprijatelja, no rijetko noću. Zato smo na marš krenuli s namjerom da prije zore zaposjednemo položaj. Po lijepom danu, obasjan suncem oko 9 časova pojavio se neprijatelj u jačini 60 vojnika iz pravca N. Gradiške. Bezbrizni i sigurni da nemaju u blizini koga da se plaše, pjevajući pogrdne pjesme o partizanima, još usputno opaljujući po koji metak. Kada su došli ispred čete kojom je komandovao Mijo Kovačević borci prvog voda su na komandu „pali“ opalili plotun i to je bilo dovoljno da 5 neprijateljskih vojnika ostanu na mjestu mrtvi, a 5 su zarobljeni. Vraćajući se u SI. Požegu jedan od boraca reče komandantu 3. bataljona Martinu Miroslavljeviću da ih dobro poznaje iz „Mujine bojne“ jer je i sam tamo bio neko vrijeme, zna ih da su kao kaznena ekspedicija vršili zlodjela u Sremu i na Fruskoj gori. Na saslušanju su sve priznali, a bilo je dovoljno dokaza da im naredni sud izrekne odgovarajuće kazne“.

Sjutradan, 18. decembra, 4. bataljon je postavio zasjedu na prostoru Nova Kapela — Nova Gradiška, u rejonu Bili Brig (k. 128). Neprijateljska kolona dočekana je jakom vatrom i tom prilikom naneseni su joj gubici: 6 mrtvih i 4 ranjena, a 1 putnički automobil je uništen. Ba-

34 Arhiv VII, a. NOP, k. 888, f. 8, d. 33.

taljon nije imao gubitaka, ali uspjeh nije u potpunosti postignut, jer su neki dezerteri otkrili položaj bataljona.

Ni 1. i 2. bataljoni nisu mirovali. Oni su postavili 20/21. decembra zasjedu na glavnom putu na prostoru između sela Rešetari i Adžepovaca, u šumi Gostinac. Neprijatelj je sačekan snažnom vatrom, i pretrpeo je gubitke od 8 mrtvih i 7 ranjenih vojnika, dok su 2 vojnika zarobljena. Zaplijenjeno je 6 pušaka, 1 šmajser i 1 pištolj, a uništena su 2 kamiona.

Bataljoni su imali 4 lakše ranjena borca. Uspjeh nije postignut do kraja, jer je naišao oklopni voz — „pancer“ i nekoliko neprijateljskih tenkova, te su se bataljoni morali povući.

Zatim je 2. bataljon izvršio napad, 22. decembra, na posadu na mostu i tri bunkera u selu Rešetari. Posada je bila jačine 1 satnije (čete) ustaša. Napad nije u potpunosti uspio, jer se nisu znali tačni podaci o rasporedu i jačini neprijatelja. Ipak su neprijatelju nanijeti gubici od 10 mrtvih i 10 ranjenih vojnika. Zaplijenjen je i puškomitraljez, 2 puške i 5 bombi. Gubici bataljona bili su: 1 poginuli i 1 ranjeni borac. U povratku iz akcije mobilisano je 17 novih boraca iz sela: Drežnika, Bukovice i Gunjavaca. U ovoj akciji istakli su se Ivan Jukić, Petar Radman, Brinder i Mrgan (mitraljezac).³⁵

U međuvremenu, 20. decembra, borci i rukovodioci 4. brigade poslali su iz Slavonske Požege Vrhovnom komandantu NOV i POJ sljedeću čestitku:

„NAŠEM NARODNOM JUNAKU MARŠALU JUGOSLAVIJE JOSIPU BROZU TITU,

Mi borci i rukovodioci IV. Brigade XII udarne Divizije šaljem Ti junačke pozdrave, odajemo priznanje i šaljem iskrene čestitke TEBI naš junače, koji si imao smjelosti, da kada bijasmo u najtežim danima osramoćeni i pregaženi, da digneš bojnu zastavu i da nais povedeš u neravnu borbu za junački spas naše napućene Domovine.

Ti koji imaš hrabrosti pogledati krvavim ofanzivama u oči, svim špekulantima i politikantima, svima reći istinu u lice a svoj narod, kao otac djecu okupljati i smjelo voditi iz pobjede u pobjedu.

³⁵ Arhiv VII, a. NOP, k. 882, f. 2, d. 31; k. 887, f. 2, d. 24; k. 888, f. 8, d. 33; Zbornik ..., tom V, knj. 36. d. 156.

Naša srca Ti žele samo dobro, a naša parola je *uz našega TITA iza TITA* u vodu i vatru do konačnog uništenja morskog fašizma i njegovih pomagača".³⁶

Dok je 4. brigada dejstvovala na komunikaciji Stari Slatnik — Nova Gradiška, u isto vreme je i Osječka brigada vodila slične akcije na komunikaciji Đakovo — s. Levanjska Varoš. To se svakako neprijatelju nije svidjelo, te je iz Đakova otpočeo, 23. decembra, petodnevni napad u pravcu sela Levanjska Varoš protiv Osječke udarne brigade 21. udarne divizije. Zbog toga je odmah uslijedila zapovijest 4. brigadi za pokret radi promjene mjesta boravka i izvršenja novog zadatka. Pravac pokreta je bio od Slavonske Požege preko Jakšića, Sumanovaca, Grabarja do Zarilaca. Brigada je stigla u selo Ruševu 27. decembra i odmah zauzela položaje u reonu selo Paka — Sovški Dol. Istog dana neprijatelj je zauzeo Levanjsku Varoš.³⁷

Tih posljednjih dana 1944. na traženje štaba 12. udarne divizije dostavljen je spisak rukovodilaca štaba 4. brigade (uži dio) i štabova 1, 2, 3. i 4. bataljona. Uži štab brigade bio je sljedeći: — komandant brigade kapetan Nikola Dolinić, politički komesar major Vlado Milanović, pomoćnik političkog komesara kapetan Stanko Obradović, načelnik štaba poručnik Jovica Prodanović, ađutant brigade poručnik Čedo Borozan i vojno-obavještajni oficir Ilija Jakšić.

U štabovima bataljona bili su sljedeći:

Komandant 1. bataljona bio je poručnik Radivoje Rončević, politički komesar kapetan Đuro Kretić, pomoćnik političkog komesara poručnik Jovo Stanković i ađutant bataljona poručnik Slavko Krstonošić.

Komandant 2. bataljona bio je poručnik Franjo Šljivarić, politički komesar kapetan Ljubiša Mamutović, pomoćnik političkog komesara Vojislav Čirić, ađutant potporučnik Uroš Marković i vojno-obavještajni oficir Isidor Agotić.

Komandant 3. bataljona bio je kapetan Martin Mirosavljević, politički komesar kapetan Antun Zivković, pomoćnik komesara poručnik Marko Rusić, ađutant zastav-

³⁶ Arhiv VII, a. NOP, ik. 886, f. 5, d. 9.

³⁷ Arhiv VII, a. NOP, k. 886, f. 9, d. 4 i 11; f. 1/1, d. 2; Antun Miletić..., n. č., istr. 183.

nik Pavle Pavelić i vojno-obavještajni oficir Miloje Komenda.

Komandant 4. bataljona bio je Savo Grabundžija, politički komesar kapetan Zvonko Jurec, pomoćnik političkog komesara poručnik Nikola Mandić, ađutant stariji vođnik Petar Davinić i vojno-obavještajni oficir Nego Vraćarić.³⁸

Treba odmah ukazati na sve promjene u rukovodećem kadru koje su se desile i uslijedile. Komandant 1. bataljona, pomoćnik Radivoje Rončević, postavljen je na mjesto Milisava Lazića, koji je bio ranjen 2. novembra 1944. na pruzi Beograd — Zagreb kod s. Stari Slatnik, a pomoćnik političkog komesara 1. bataljona Jovo Stanković postavljen je umjesto Nikole Bjelca, koji je premješten u 12. proletersku brigadu.

Komandant 4. bataljona Savo Grabundžija (do tada operativni oficir 3. bataljona) i politički komesar bataljona Zvonko Jurec (na raspoloženju) postavljeni su umjesto dotadašnjeg komandanta 2. bataljona Nikole Markovića, odnosno političkog komesara Ive Đurašinovića, koji su stavljeni na raspoloženje štabu brigade.

U brigadi su krajem godine izvršene još neke kadrovske promjene. Iz brigade je premješten u politički odjel 40. divizije komesar brigade Vlado Milanović Had, a za komesara brigade postavljen je Pero Kojadinović. Načelnik štaba brigade Jovica Prodanović Boj premješten je za načelnika štaba Osječke brigade, a za novog načelnika štaba brigade postavljen je poručnik Franjo Sljivarić. Na mjesto Franje Sljivarića, za komandanta 2. bataljona, postavljen je Andrija Anger. Za komandanta 1. bataljona postavljen je Uroš Marković, do tada ađutant 2. bataljona, a za ađutanta 2. bataljona postavljen je poručnik Ljuban Kovačević, do tada vršilac dužnosti komandanta 1. bataljona. Za ađutanta 4. bataljona postavljen je Marko Primorac, do tada šef kancelarije u štabu brigade. Za referenta naoružanja u štabu brigade postavljen je stariji vođnik Stojan Kačar, a za referenta naoružanja u 2. bataljonu Dušan Pavić.

Pored ovih starješina postavljeni su naredbom štaba brigade i referenti za popunu ljudstvom i tehnikom. Za

38 Arhiv VII, a. NOP, k. 886, f. 5, d. 6 i 10.

šefa popune u Brigadi postavljen je stariji vodnik Peta? Davinić, do tada ađutant 4. bataljona. Za referenta popune u 1. bataljonu Martin Pilar; za referenta popune u 2. bataljonu Ivan Cerenski; za referenta popune u 3. bataljonu Savo Malović (do tada komesar 2. čete 3. bataljona) i za referenta popune u 4. bataljonu Ibro Husković.³⁹

DEJSTVO U ŠIREM REJONU DILJ PLANINE

Glavni zadatak brigade od 1. do 6. januara 1945. bio je da onespособi komunikacije: Pakrac — Ruševo i Gornji Slatnik — Đedina Rijeka radi ometanja neprijatelja i njegove motorizacije.

Stab brigade, sa 2. i 4. bataljonom i prištapskim jedinicama, bio je razmješten u Ruševu, 1. bataljon u s. Migalovci (6 km sjeverno do Ruševa), a 3. bataljon je, kao stalna posada, bio u Pleternici.

Onespособljavanje komunikacije Đakovo — Ruševo vršeno je njenim prekopavanjem u rejonu sela Paka i sela Savski Dol. Pored ovog zadatka obavljeno je i izviđanje pravca selo Ruševo — Đakovo i postavljanje zasjeda, odnosno danonoćno držanje položaja u rejonima Paka i Savskog Dola. Brigada je ove zadatke izvršavala slanjem pojedinih bataljona u mjesta prekopavanja komunikacija i zaposijedanjem položaja na odbranu na smjenu svaka 24 časa. Dok je jedan bataljon bio na zadatku, ostali bataljoni su se odmarali u mjestima razmještaja, izvodili vojnu i političku obuku i održavali četne i bataljonske sastanke. Najteže je bilo posluži protivoklopnog topa 37 mm, jer je uvijek pridodavan onom bataljonu koji je išao na položaj.

I komunikacija Slatnik — Đedina Rijeka prekopavana je u rejonu Dilj planine. Na ovom pravcu, tj. u rejonima neprijateljskih uporišta sjeverno od Slavenskog Broda, kod sela: Rastušje, Grabarje, Pocrkavlje i Podvinjsko Bukovje, obavljena su nasilna izviđanja prepadima pojedinih bataljona, kao i napadi cijele brigade radi uništavanja neprijateljske žive sile, hvatanja neprijateljskih

³⁹ Arhiv VII, a. NOP, k. 881, f. 6, d. 1; k. 886, f. 5, d. 6 i 10; k. 886, f. 11, d. 16; k. 887, f. 2, d. 24; k. 888, f. 11 d. 22.

Vojnika i oficira i ometanja neprijateljskog saobraćaja na komunikaciji Beograd — Zagreb.

Tako je, na primjer, izvršio nasilno izviđanje 2. bataljon 1/2. januara 1945. godine.

Oko 22.00 časa telefonski je naređeno od strane 12. udarne divizije da se uputi jedan bataljon na izviđanje u mjesta: Pocrkavlje, Grabarje, Rastušje, da napadne neprijatelja iznenadnim prepadom i da se po svaku cijenu dovede bar jedan neprijateljski vojnik.⁴⁰

Na osnovu ovog naređenja određen je, odnosno upućen 2. bataljon, koji je krenuo u 23.00 časa.

U noći 1/2. januara 1. bataljon je izvršio prepad na uporišta u Grabarju i pri prepadu uništio dva kamiona sa opremom, ubio 2 neprijateljska vojnika i oko 15 ranio. Bataljon je utvrdio da u uporištu ima 400 do 500 neprijateljskih vojnika sa kamionima. U borbi je poginuo borac Marko Tomašević iz sela Sopja, a 6 je ranjeno. Bataljon se iz akcije povukao 2. januara u 18.00 časova.⁴¹

Istoga dana je komandant brigade, kapetan Nikola Dolinić, održao sastanak sa vojno-obavještajnim oficirima brigade i bataljona i postavio zadatak da utvrde brojno stanje neprijateljskih vojnika u selima: Grabarje, Rastušje i Bukovlje, i odlučio da se napadne na neprijateljsko uporište Grabarje.

U toku 5. januara primljen je izvještaj od vojno-obavještajnog oficira brigade da je 4. januara u 16. časova u Grabarje i Rastušje došla kolona vojske obučena u njemačke uniforme sa domobranskim kapama i da svi govore hrvatski. Starješine su im njemački oficiri. Brojno stanje je bilo oko 500 do 600 vojnika pješaka, a od naoružanja su imali 2 topa, 2 minobacača i ostalo pješađijsko naoružanje.

Istoga dana primljen je izvještaj od istog obavještajnog oficira da je oko 10.00 časova krenula grupa neprijateljskih vojnika (30 do 40) iz Grabarja u Kindrovo. Svi su bili sa fesovima, a namjera nije poznata.

U Podvinjskom Bukovju i Rastušju stanje se promijenilo, jer je došla druga posada, čiji su sastav i jačina nepoznati, ali se cijeni oko 400 njemačkih vojnika.

40 Arhiv VII, a. NOP, k. 886, f. I/I, d. 3, 4 i 5; k. 887, f. 2, d. 24; k. 888, f. 9, d. 26.

41 Arhiv VII, a. NOP, k. 888, f. 8, d. 33.

Vojnoobavještajni oficir 1. bataljona izvijestio je 3. januara, u 13.00 časova, da se neprijatelj povukao iz sela Trnave, a da je 4. januara ujutro došao u selo Majar gdje se zadržao cijelo poslije podne. Neprijateljski vojnici su bili maskirani u bijele čaršave.

U 10.00 časova, 5. januara, naređeno je 1, 2. i 4. bataljonu da budu spremni da u 11.00 časova krenu na izvršenje zadatka.

Štabu Diljskog NOP odreda štab 6. Korpusa naredio je, 5. januara, da se za izvršenje sledećeg zadatka stavlja pod komandom 4. brigade.

U 13.00 časova je štab 4. brigade izdao zapovijest za napad na neprijateljsko uporište u selu Grabarje u toku noći 5/6. januara.

Operativni štab brigade sa 1, 2. i 4. bataljonom izvršio je pokret u 14.30 časova iz sela Ruševa za selo Matković Malu, odakle je krenuo u napad. Ostali dijelovi brigade (i dio štaba brigade ostali su u selu Ruševu) osim 1. čete 1. bataljona, koja je zadržana na položaju selo Savski Dol k. 266 — Bilo Dilja (na pravcu Đakovo — Ruševa).

U zapovijesti štaba brigade za napad, između ostalog, pisalo je:

„Štab ove brigade, 1. 2. i 4. bataljon uz pomoć Diljskog NOP odreda ima zadatka da vještim naletom na prepad upadne u selo Grabarje, te iznenadi neprijatelja i na taj način ga poluče, izvuče mogući plijen i uništi njegova prevozna sredstva“.

Operativni štab brigade sa 1, 2. i 4. bataljonom, uz sadejstvo Diljskog NOP odreda, izvršio je napad na neprijateljsko uporište u Grabarju. Napad je izvršio 1. i 4. bataljon, dok je 2. bataljon (1. četa) bio u zasjedi prema selu Rastušje. On je izvršio lažni napad na selo. Diljski NOP odred je sa jednom četom izvršio lažni napad na uporište Tomica, a sa drugom sa brda Bukovički vinogradi na uporište Bukovlje — Podvršje. Borba je počela u 02.00 časova 6. januara i trajala je do 03.00 časova. Tok borbe se odvijao na slijedeći način:

Bataljoni su stigli na određeno mjesto — polazne položaje, u 01.00 čas. Privukli su se polako ka Grabarju i oko 02.00 časa počeo je napad. Iz minobacača je otvorena brza paljba a zatim je, na dati znak raketom, počeo juriš. Neprijatelj je otvorio jaku vatru na jedinice brigade, ali

su se one ipak uspjele privući do prvih kuća u selu. Uslijed nadmoćnosti neprijateljske pješadijske vatre iz kuća, vatre minobacača iz uporišta u selu Rastušje, kao i artiljerijske vatre iz Slavenskog Broda juriš je morao biti obustavljen i naređeno je povlačenje.

Za vrijeme napada na Grabarje, prateća četa 2. bataljona je podržavala vatrom 1. i 4. bataljon i obezbjeđivala snaga 2. bataljona sa pravca Slavenskog Broda. Zadatak je bio zadržati neprijatelja iz Slavenskog Broda, pa je uporište tučeno minobacačkom vatrom, radi čega su utrošene 72 mine iz teškog bacača.⁴²

Ova akcija nije uspjela pošto se nije raspolagalo sa detaljnim rasporedom neprijatelja. Sem toga i organizovanje napada nije bilo dobro postavljeno. Ako je trebalo noćnim napadom iznenaditi neprijatelja, nije trebalo prethodno dejstvovati minobacačima. Neprijatelj, je ovom vatrom bio uzbuđen pa je jakom vatrom preduhitrio juriš. Istovremeno po našim jedinicama otvorio je jaku vatru iz uporišta Podvinje i Raštulje iz minobacača i topova iz Slavenskog Broda.

Neprijatelj je ipak pretrpjeo gubitke od 10 mrtvih i preko 20 ranjenih. Naši gubici su bili: 1 poginuli (Bakić) i 12 ranjenih boraca od kojih 1 teži ranjenik.

Za vrijeme dejstva jedinica 4. brigade u rejonu Dilja, u prvih 6 januarskih dana, 3. bataljon je bio u Pleternici kao stalna posada, sa osnovnim zadatkom da spriječi prodor neprijateljskih snaga u Požešku kotlinu.

U cilju izvršenja ovog zadatka bataljon je izvidao u pravcu N. Kapele, Bučja i Drenovca. Položaje je organizovao na liniji: r. Orljava (s. Frkljevci) — selo Bresnica, radi spriječavanja upada neprijateljskih snaga u Požešku kotlinu. Na ovaj položaj je isturao po jedan vod iz svake čete radi osiguranja. Sa ostatkom snaga izvodio je vojno-stručnu i političku obuku.

Pored odbrambenih zadataka, bataljon je, po naređenju štaba 4. brigade od 3. januara 1945. godine, 4/5. januara postavio zasjedu cijelim bataljonom pored glavnog puta Stupnik — Stari Slatnik, sačekao neprijateljsku kolonu i nanio joj gubitke u živoj sili i tehnici.

⁴² Arhiv VII, a. NOP, № 886, f. 8, d. 1; k. 887, f. 2, d. 1; k. 888, f. 16, d. 1; Zbornik..., tom V, fenj. 37, d. 119 i 144.

NAPAD NA NEPR. UPORIŠTE U S. GRABARJE 5—6. 01. 1945.
God.

